

EEN VITAAL LANDELIJK GEBIED KAN NIET ZONDER LEVEND ERFGOED

Verbonden door de stolp

Tekst Maarten Ettema

De stolpboerderij en haar erf zijn het visitekaartje van landelijk Noord-Holland. Voor de landbouw zijn ze allang niet meer geschikt en een deel van dit erfgoed wordt bedreigd door leegstand en verkrotting. Dat betekent niet alleen de ondergang van agrarisch erfgoed, maar is ook een aanslag op de lokale gemeenschappen. Om het karakteristieke platteland van Noord-Holland – stolp, erf, landschap – te behouden is daarom ook aandacht nodig voor de maatschappelijke betekenis van het erfgoed: “Het belang van het behoud van de stolp ligt bij de eigenaar. Maar de instandhouding van het landelijk gebied waarin de stolp een drager is, is ook een collectief belang.”

De Wierschuur ligt wat verlaten in het weidse landschap van de Noord-Hollandse Wieringermeer. De landbouwschuur is een succesvol voorbeeld van een herbestemming van monumentale erfgoed dat overal in de provincie het beeld van het landelijk gebied bepaalt. Eigenaar Edwin Bonvie vertelt hoe hij en zijn vrouw de Wierschuur op het spoor kwamen toen zij op zoek waren naar een geschikte locatie om een groepsaccommodatie in te vestigen. De Wierschuur bleek – na een ingrijpende verbouwing – geknipt voor hun plannen. De klassieke stolpboerderij – onderwerp van deze middag die Agrarisch Erfgoed Nederland samen met de boerderijinstichting Noord-Holland |

De Wierschuur is een inspirerend voorbeeld van nieuwe functies in een voormalig agrarisch gebouw

Vrienden van de Stolp organiseerde – biedt ruimte voor uiteenlopende functies.

Vanmiddag komen er tientallen langs: van louter wonen, al dan niet met zorg, via culturele broedplaatsen tot bedrijfsvestigingen. Je zou zeggen, zo onder de rook van Amsterdam – zelfs vanaf het door krimp bedreigde Wieringen rijd je in een uurtje naar de hoofdstad – met zijn overspannen woningmarkt, dat potentiële kopers in rij staan om er een te bemachtigen.

Dat rooskleurige beeld krijgt een knauw als je de website bouwvallen.eu bezoekt. Hier komt een deerniswekkende parade van bouwvallen langs die is vastgelegd door Dirk Beemster van de Vereniging De Westfrieze Bouwval. Onder het kopje ‘stolpen’ staan foto’s die hij de afgelopen jaren maakte van vervallen stolpboerderijen. Toegegeven, een handjevol van de bouwvallen staat op de nominatie te worden gered, maar het lot van de meeste van de vijftig stolpen op de website is op zijn zachtst gezegd ongewis.

Productielandschap en luthof

Dat de achteruitgang in het aantal stolpboerderijen erg is, daar laat Dorine van Hoogstraten geen misverstand over bestaan. Van Hoogstraten – beleidsmedewerker van Mooi Noord-Holland, dat gemeenten

adviseert op het gebied van landschap, stedenbouw, architectuur en cultuurhistorie – hamert er echter op dat we verder moeten kijken dan het gebouw: “De stolp is een identiteitsdrager in Noord-Holland. Als je een stolp ziet weet je dat je in Noord-Holland bent.” De stolpboerderij en zijn erf horen bij het landschap en zijn bewoners, bij de geschiedenis en de verhalen waaruit die geschiedenis bestaat, aldus Van Hoogstraten. En daarmee zet zij de toon van de middag.

Het erfgoed is een drager van een vitaal landelijk gebied. Al sinds de zestiende eeuw is het platteland van Noord-Holland geliefd bij Amsterdammers. “Tot diep in de vorige eeuw gold het platteland als productielandschap en tegelijkertijd luthof”, vertelt Van Hoogstraten. Kooplieden verdienden er geld, bijvoorbeeld met inpolderingen, en velen trokken in de zomer naar het rustieke en schone platteland. Als we dat doortrekken naar vandaag, zien we dat ook nu stedelingen het platteland in trekken om te recreëren. Zij komen af op de rust, de schone lucht, en de landschappen en monumenten. Zo ontstaat de situatie dat behoud van het erfgoed mensen het gebied in trekt – die daar geld uitgeven en zo de lokale economie voeden – waarmee het landelijk gebied aantrekkelijk blijft. En een vitaal platteland zal nieuwe bewoners trekken – die op hun beurt weer bijdragen aan de aantrekkelijkheid en de leefbaarheid.

Creatieve hersenhelft

De stolp als spil in de leefbaarheid van Noord-Hollandse polders. Het is duidelijk dat daarvoor niet alleen potentiële bewoners moeten worden geënthousiasmeerd, maar dat er breed raagvlak nodig is onder de bevolking, zeker ook in Amsterdam. Communicatiestrateg Angeli Poulssen weet welke toon je moet aanslaan om mensen enthousiast te maken. “Als je zoveel mogelijk stolpen bewoond wilt krijgen, moet je mensen vooral positief aanspreken. Er is genoeg technische informatie te vinden op internet. Maar je moet juist naar de

3-jarenplan Agrarisch erfgoed en omgeving

Deze bijeenkomst, op vrijdag 21 april 2017, was de tweede in een reeks rondetafel-gesprekken in het kader van het driejarenprogramma van AEN (de stichting Agrarisch Erfgoed Nederland) die daarmee samen met de Nederlandse boerderijstichtingen aandacht wil vragen voor historische agrarische gebouwen en erven. Dit keer werd de middag georganiseerd in samenwerking met de Boerderijstichting Noord-Holland | Vrienden van de Stolp.

Het eerste jaar heeft als thema: ‘Over de omgeving’, waarbij het erfgoed wordt gezien in relatie tot de fysieke en maatschappelijke omgeving ervan. Het tweede jaar is gericht op het publiek met als thema: ‘Voor de omgeving’. Hier staat onder meer een theaterproductie op de rol. Het derde jaar is met name gericht op beleidsmakers en non-profitorganisaties: ‘In de omgeving’.

Op 26 januari 2017 vond de aftrap plaats met een expertbijeenkomst in het kader van opvolging en overdracht naar nieuwe generaties of nieuwe gebruikers. Op 4 mei heeft de derde expertbijeenkomst plaatsgevonden, gehouden in Zeeland, waarbij de rol van erfgoed bij gebiedsontwikkeling centraal stond. Het jaar wordt afgesloten met een vakcongres dat de basis vormt voor een manifest waarmee de AEN naar buiten wil treden.

rechterhersen helft, de creatieve kant zien te bereiken. Stimuleer potentiële kopers in hun droom over de stolp. Maken mensen een verbinding tussen links en rechts, dan zijn ze klaar om de stolp aan te kunnen.”

Hoe je dat doet, we zullen het vanmiddag nog keer op keer horen betogen, is met inzet van de moderne media: filmpjes, websites, vlogs, Facebook, lifestyle magazines, evenementen. “Vertel positieve verhalen, presenteer positieve beelden.”

De kracht van dit soort ‘positive framing’ hoeft je aan makelaar Geert Klaver niet uit te leggen. Hij maakt een magazine, schrijft een blog, maakt met een drone opnames van ‘zijn’ stolpen, is aanwezig op Pinterest. “Mijn

blog over tiny houses wordt op LinkedIn heel goed gelezen.” En hij haalde de krant met een foto waarop hij in zijn blote billen een woning bij een naaktstrand aanprijst – op social media 400.000 keer bekeken.

Toch blijft het hard werken voor Klaver: “Het is een moeilijke markt. De gebouwen op zichzelf hebben vaak kapitale waarde, maar vergeet niet dat je vooral ‘werk’ verkoopt. De nieuwe eigenaar moet verbouwen en krijgt een gebouw dat constant onderhoud nodig heeft.” En nadat hij heeft voorgerekend hoezeer de markt de laatste tijd weer aantrekt, verzucht hij hoeveel moeite het nieuwe eigenaren doorgaans kost om hun droom waar te maken. “Op een bestemmingswisseling wacht je minstens een halfjaar. In de tussentijd financiert de bank niet zolang er een agrarische bestemming op zit. Ambtenaren zouden beter mee kunnen denken. Of er zou zelfs een aparte status voor stolpboerderijen moeten komen.”

Ook Dorine van Hoogstraten wees daar al op: “Waarom staan er zo veel te koop? Omdat mensen het niet aandurven. Je hoort dat kopers vaak vastlopen in onoverzichtelijkheid. Wat is de status, waar kun je financiering krijgen, wat mag en wat niet, hoe maak ik het duurzamer, wat is het bestemmingsplan? Je moet mensen faciliteren, deel kennis, leg als gemeente de rode loper voor ze uit en leidt ze door het moeras.”

Naar de kermis

Terechte zorgen, maar ook bekende knelpunten. Vanmiddag kiezen we daarom toch voor ‘postive framing’. We praten eerst met een aantal mensen die het gelukt is een stolp nieuw leven in te blazen. Vraag: wat kunnen we leren van de individuele verhalen van mensen die hun droom hebben waargemaakt?

Allereerst moet je niet denken dat het alleen gaat om mensen die verliefd worden op een stolp. Edwin Bonvie van de Wierschuur: “Het is niet alleen ‘gebouw zoekt functie’, maar in ons geval was het andersom: ‘functie zoekt

gebouw’. Onze droom kwam hier uit, maar het had net zo goed een ander gebouw op Wieringen kunnen zijn.”

Voor stolpbewoner Robert Jan Wijntjes is de stolp zelf ook maar één kant van het verhaal. Voor hem is zijn stolp zonder meer een levensvervulling, maar hij wijst er ook op dat de stolp thuishoort in de omgeving: “Voor mij horen de polder, de molen en de stolp bij elkaar: rationeel, simpel, krachtig.” En ook in de sociale omgeving: “Ik laat altijd mijn gezicht zien op de jaarlijkse kermis.”

Maud Aarts doet dat niet. Zij heeft in een stolp, de Buitenwerkplaats, een culturele broedplaats gevestigd, gericht op creatievelingen uit de hoofdstad die in de boerderij aan projecten kunnen werken. De verbinding met de lokale gemeenschap laat te wensen over. Schrikt de focus op de gemeenschap van creatieve Amsterdammers de dorpsbewoners af? Herbestemming van een monument wordt niet altijd met gejuich ontvangen door de lokale gemeenschap. Aan alle problemen die kopers tegenkomen gaat een droom vooraf. Zoals die van aannemer John Kunis die woont en werkt in een stolp. “Volgens mijn vader wilde ik hier als kind al gaan wonen.” Of stolpbewoner Melanie Balledux van Vrienden van de stolp. “Ik ben geboren op een stolpboerderij. Nu heb ik elders een stolp gekocht en daarin mijn makelaardij gevestigd.” En een echte dromer is Erik Bosmans, die een stolp nieuw bouwde nadat hij elders zijn kapitaal had verdiend. Hij experimenteert nog met de

Peter van Zutphen licht de doelstelling van de bijeenkomst, ‘weer leven in de stolp’, op de hem eigen enthousiaste wijze toe

functie, maar het moet te maken hebben met duurzaamheid. Mensen ruimte geven om er aan hun proefschrift te werken. Er wellicht een kenniscentrum vestigen. Erik Bosmans heeft ervaren dat je als koper een grote mond en ijzeren doorzettingsvermogen moet hebben. Dat van dat doorzettingsvermogen geldt voor de meeste aanwezigen. Dat is na het hebben van een droom de belangrijkste voorwaarde voor succes – die dingen heb je in eigen handen. Wat er verder nodig is aan voorwaarden om de droom te kunnen realiseren, laten we het positief framen, is een bevlogen wethouder, ambtenaren met kennis van zaken, vlotte bestemmingsplanprocedures, een goed doortimmerd plan, welwillende en deskundige begeleiding. Iemand stelt voor dat we naar Duits voorbeeld een bouwheer in het leven zouden moeten roepen.

Kunstliefhebbers en vluchtelingen

We zoemen weer uit, van het individuele project naar de ‘maatschappelijke herpositionering’ van de stolp. Want hoewel die zijn plek in het landschap wel heeft verdiend, is zijn rol in de samenleving radicaal aan het veranderen. Vroeger een baken van agrarisch leven is hij nu de droom van een in meerderheid welvarende stedelijke en blanke elite.

Naast een landschappelijk element – we stelden het al vast – is de stolp een spil in de leefbaarheid van de Noord-Hollandse

polders. Het is duidelijk dat daarvoor niet alleen plattelandsbewoners voor moeten worden geënthousiasmeerd, maar dat er breed draagvlak nodig is onder de bevolking, zeker ook in Amsterdam. Ofwel, in de woorden van Dorine van Hoogstraten, “Het belang van het behoud van de stolp ligt bij de eigenaar. Maar de instandhouding van het landelijk gebied waarin de stolp een drager is, is ook een collectief belang.” Het slotgesprek vanmiddag gaat dan ook over het binden van mensen aan behoud en ontwikkeling van het landschap. Stolpbewoner Arie van den Brand van De nieuwe proef heeft een uitgesproken ideaal: “Wij verbinden de stolp met voedsel. Met de bewoners van de acht appartementen in het project hebben we een gemeenschappelijke keuken waar we regelmatig samen eten. We organiseren workshops en de lokale jagers brengen ganzen, eenden, een enkele keer een zwaan. We houden een zeldzaam regionaal kippenras en telen ‘vergeten groente’ in de moestuin. En ik heb een hoogstamboomgaard gezet, met lokale fruitrassen.” “Food connects”, zegt hij, voedsel bindt zowel de lokale gemeenschap als betreft mensen van buitenaf met gedeelde waarden.

Het is een voorbeeld van hoe nieuwe gemeenschappen dragers van de plattelandsgemeenschap kunnen worden. Groepen die, bijvoorbeeld gesteund door natuur- en landschapsorganisaties, landschapsbeheer doen of zwerfvuil komen opruimen. Architectuurstudenten die in hun curriculum aan de Academie van Bouwkunst in Amsterdam de liefde voor de stolp via ontwerponderwijs krijgen bijgebracht. Kunstliefhebbers die op de fiets galeries en de lokale horeca bezoeken. Vluchtelingen die gezamenlijk komen eten op een boerderij. Je kunt eindeloos veel voorbeelden bedenken, maar de kern is dat de stolp als erfgoed maatschappelijk wordt ingebed. Daarbij kun je zo breed denken als je wilt. Door het bouwen van wat tegenwoordig community wordt genoemd, nodig je mensen uit actief te worden voor een

De actieve makelaar Geert Klaver kent de kracht van ‘positive framing’

concreet doel. Niet top-down, het hoeft allemaal niet formeel en geïnstitutionaliseerd – je hoeft echt geen lid te zijn van een landschapsorganisatie om op een zaterdag wilgen te willen komen knotten –, juist het informele en concrete, en de gezelligheid trekt mensen. In wisselende verbanden. Voor organisaties de taak om de communicatie aan te slingeren en de activiteiten te faciliteren.

Verhalen over de streek

Vlak voor we afsluiten, komt er nog een hartenkreet uit het publiek: “De inbedding van nieuwe bewoners gaat niet altijd goed. Mensen hebben met veel geld een stolp gekocht en willen het platteland houden zoals het is. Als er dan een windmolen komt heb je de poppen aan het dansen. Hoe bereik je nieuwe bewoners zodat ze accepteren dat het een landschap in beweging is?”

Het positieve antwoord is dat er veel te bereiken is als nieuwkomers en bestaande bewoners elkaar opzoeken: “Als er nieuwe bewoners komen, nodig ze dan uit om te komen eten en vertel ze de verhalen over de streek en zijn mensen.” Klinkt het. Of, gericht aan de nieuwkomers: “Bezoek de kermis.” Maar de crux is dat de oude gemeenschap samenhang via welbegrepen eigenbelang: als het schaap van de buurman in de sloot ligt help ik hem want dan helpt hij mij als ik in de problemen zit.

Met het verdwijnen van de agrarische betekenis van de stolpboerderij is ook dat cement uit de samenleving gespoeld. Het is

niet eenvoudig een lokale gemeenschap te bouwen die niet gebaseerd is op gemeenschappelijke belangen en waarden. Ofwel: bij het maatschappelijk herpositioneren van de stolp liggen botsingen tussen oud en nieuw altijd op de loer. Daar helpt geen Twitter of Facebook aan.

De succesvolle expertbijeenkomst wordt afgerond met het leggen en verstevigen van contacten

Foto's: Aad Holkamp

Stichting Agrarisch Erfgoed Nederland
Boerderijstichting Noord-Holland / Vrienden van de Stolp

De expertbijeenkomst HERBESTEMMEN ALS NOODZAAK, NIEUWE FUNCTIES ALS CREATIEVE UITDAGING maakt deel uit van het 3-jarenplan van Agrarisch Erfgoed Nederland en is mede mogelijk gemaakt door steun van de RIJKSDIENST VOOR CULTUREEL ERFGOED, MOOI NOORD-HOLLAND en door de inzet van vele vrijwilligers